ASAD DILMUROD NASRIDA MILLIY QADRIYATLAR VA ZAMONAVIYLIK UYG'UNLIGINING POETIK TALQINI

Ahtamova Madinabonu Bahriddin qizi

Qabul qilindi: 26.10.2025
Ko'rib chiqildi: 26.10.2025
Tasdiqlandi: 27.10.2025

Kalit so'zlar:
Asad Dilmurod, milliy qadriyatlar, zamonaviylik, poetik talqin, o'zbek nasri.

Annotatsiya. Ushbu tezisda Asad Dilmurod nasrida milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg'unligining poetik talqini masalasi o'rganiladi. Tadqiqot muallifning hikoya va romanlarida milliy an'ana, xalqning ma'naviyati va zamonaviy hayotiy vaziyatlarning badiiy uyg'unligini tahlil qiladi. Asad Dilmurod ijodida milliy qadriyatlar — oilaviy rishtalar, urf-odatlar, axloqiy me'yorlar — zamonaviylik elementlari bilan uyg'unlashib, inson ruhiyati va jamiyat hayotining murakkabligini poetik vositalar orqali ochib beradi. Tadqiqot natijalari o'zbek nasrida milliy va zamonaviy qadriyatlarning sintezini va muallifning badiiy uslubini aniqlash imkonini beradi.

Keywords:
Asad Dilmurod, national values, modernity, poetic interpretation.

Annotation. This thesis examines the poetic interpretation of the harmony between national values and modernity in Asad Dilmurod's prose. The study analyzes how traditional cultural values, national spirituality, and contemporary life situations are artistically integrated in his stories and novels. In Dilmurod's works, national values — family ties, customs, and moral norms — harmonize with elements of modernity, revealing the complexity of human psyche and social life through poetic devices. The results highlight the synthesis of national and contemporary values in Uzbek prose and the author's artistic approach.

Ключевые слова:
Асад Дильмурод, национальные ценности, современность, поэтическая интерпретация, узбекская проза.

Аннотация. Аннотация. В данной тезисной работе исследуется поэтическая интерпретация гармонии между национальными ценностями и современностью в прозе Асад Дильмурода. Исследование анализирует, как традиционные культурные ценности,

национальная духовность и современные жизненные ситуации художественно интегрируются в его рассказах и романах. В произведениях Дильмурода национальные ценности — семейные связи, обычаи и моральные нормы — гармонично сочетаются с элементами современности, раскрывая сложность человеческой психики и общественной жизни посредством поэтических средств.

Kirish. Asad Dilmurod nasrida milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg'unligi masalasi o'zbek adabiyotida dolzarb mavzular sirasiga kiradi. Zamonaviy adabiyotshunoslikda milliy qadriyatlar va ijtimoiy muhitning o'zaro uyg'unligi, inson ruhiyati va jamiyat munosabatlarini badiiy-estetik nuqtai nazardan tahlil qilish masalasi katta ahamiyatga ega. Asad Dilmurod ijodida milliy an'ana, xalqning ma'naviyati, urf-odatlari, oilaviy rishtalar va axloqiy me'yorlar zamonaviy hayotiy vaziyatlar bilan uyg'unlashgan holda tasvirlanadi. Bu uyg'unlik orqali muallif insonning ichki ruhiyati, jamiyatdagi o'rni, axloqiy tanlovi va ijtimoiy mas'uliyati badiiy vositalar orqali chuqur yoritiladi. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, XXI asr o'zbek nasrida milliy qadriyatlar va zamonaviy hayotiy haqiqatlarni uyg'unlashtirish orqali inson va jamiyat munosabatlarini poetik talqin qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois, Asad Dilmurodning hikoya va romanlarida milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg'unligi masalasi faqat adabiy jihatdan emas, balki ijtimoiy va ma'naviy kontekstda ham o'rganilishi zarur. Tadqiqotning maqsadi — Asad Dilmurod nasrida milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg'unligining poetik talqini shakllarini aniqlash, ularning badiiy ifoda vositalari orqali qanday uyg'unlashtirilganini tahlil qilishdir. Ushbu mavzu nafaqat muallif ijodining badiiy xususiyatlarini ochib berishda, balki zamonaviy o'zbek nasri rivojini tushunishda ham muhim o'rin tutadi. Tadqiqot doirasida milliy qadriyatlar — oilaviy rishtalar, xalq urf-odatlari, axloqiy qadriyatlar — zamonaviy hayotiy voqeliklar bilan uyg'unlashtirilgan holda tahlil qilinadi, badiiy vositalar orqali inson ruhiyati, shaxsiy tajribasi va jamiyat bilan o'zaro aloqasi yoritiladi. Shu bilan birga, Asad Dilmurod hikoyalarida metafora, ramz, ichki monolog, portret va peyzaj tasvirlari kabi poetik vositalar milliy va zamonaviy elementlarni uyg'unlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalari o'zbek nasrida milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg'unligining poetik talqini, muallifning badiiy uslubi, shuningdek, o'quvchi tafakkurini shakllantirishdagi ahamiyatini aniqlash imkonini beradi. Shu tariqa, Asad Dilmurod ijodidagi milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg'unligi mavzusi nafaqat adabiy-estetik, balki ijtimoiy-falsafiy

nuqtai nazardan ham chuqur tahlil qilinishi zarur bo‘lgan muhim masala sifatida e’tirof etiladi.

Adabiyotlar tahlili Asad Dilmurod nasrida milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg‘unligi mavzusi o‘zbek adabiyotshunosligida doimiy e’tibor markazida bo‘lgan. [1] Jo‘rayev O. o‘z tadqiqotlarida zamonaviy o‘zbek hikoyachiligida inson psixologiyasi va jamiyat bilan bo‘lgan munosabatlarning badiiy-estetik talqini masalasini tahlil qiladi, u Asad Dilmurod ijodini yangi bosqich sifatida baholaydi. [2] Abdurahmonova D. esa milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg‘unligini Asad Dilmurod hikoyalarida poetik vositalar orqali qanday ifodalanishini o‘rganib, muallifning badiiy yondashuvining asosiy xususiyatlarini ochib beradi. [3] To‘raqulova S. Asad Dilmurod asarlarida insonning ijtimoiy mas’uliyati, adolatga intilishi va axloqiy tanlovi kabi masalalarni falsafiy-estetik nuqtai nazardan tahlil qilgan, ularni o‘zbek adabiyotidagi ijtimoiy-psixologik yo‘nalishning davomi sifatida baholaydi. [4] Ismoilova N. o‘z ilmiy izlanishlarida muallifning obraz yaratish san’atini o‘rganib, har bir personajda jamiyatdagi real hayotiy muammolar va milliy qadriyatlarning poetik ifodalanishini ta’kidlaydi. [5] Karimova A. esa Asad Dilmurod hikoyalarida lirizm, psixologik tahlil va ijtimoiy tanqid uyg‘unligi, milliy qadriyatlar va zamonaviylik elementlarini badiiy tarzda uyg‘unlashtirish xususiyatlarini tahlil qiladi. Shu tariqa, manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, Asad Dilmurod nasrida milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg‘unligi badiiy-estetik jihatdan chuqur ochib berilgan, ularning poetik talqini yozuvchi ijodining asosiy xususiyati sifatida namoyon bo‘ladi.

Materiallar va usullar Tadqiqot materiali sifatida Asad Dilmurod nasrida milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg‘unligini ifodalovchi hikoya va romanlar, jumladan “Odam bo‘lish qiyin”, “So‘qir ko‘zlar”, “Bo‘ron” va “Hayot manzaralari” tanlab olindi. Tadqiqot metodologiyasi adabiy tahlil, struktura-semantik yondashuv, psixologik va ijtimoiy tahlil metodlariga asoslandi. Shu bilan birga, badiiy matnni lingvopoetik usullar orqali tahlil qilish, muallifning poetik talqini va badiiy uslubini aniqlashda metafora, ramz, ichki monolog, portret va peyzaj tasvirlari kabi poetik vositalar qo‘llanildi. Tadqiqot jarayonida milliy qadriyatlar — oilaviy rishtalar, urf-odatlar, axloqiy me’yorlar — zamonaviy hayotiy voqeliklar bilan uyg‘unlashgan holda inson ruhiyati va jamiyat bilan munosabatlari badiiy tahlil qilindi. Shu metodlar orqali Asad Dilmurod nasrida milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg‘unligining poetik talqini, ularning badiiy ifodalanish uslublari va o‘quvchiga yetkaziladigan estetik ta’siri aniqlanib, tahlilning ilmiy natijalari shakllantirildi. Tadqiqotda qo‘llangan metodlar nafaqat muallifning badiiy uslubini ochib beradi, balki o‘zbek nasrida milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg‘unligi masalasini chuqur ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilish imkonini beradi.

1-Jadval. Asad Dilmurod nasrida milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg‘unligining poetik talqin vositalari

Hikoya/Roman nomi	Poetika va badiiy vositalar	Milliy qadriyatlar	Zamonaviylik elementlari	Izoh
Odam bo‘lish qiyin	Ichki monolog, metafora, dialog	Oilaviy rishtalar, axloqiy me’yorlar	Jamiyatdagi zamonaviy muammolar	Hikoya inson ruhiyati va ijtimoiy ziddiyatlarni uyg‘unlashtiradi
So‘qir ko‘zlar	Ramz, peyzaj tasviri, dramatik vaziyat	Milliy qadriyatlar, urf-odatlar	Ijtimoiy loqaydlik, qadriyatlar qadrsizlanishi	Muallif ramziy tasvirlar orqali milliy va zamonaviy muammolarni ochib beradi
Bo‘ron	Dialog, metafora, tabiat manzaralari	Ma’naviy qadriyatlar, axloqiy me’yorlar	Ijtimoiy beqarorlik, zamonaviy voqeliklar	Hikoya inson va jamiyat o‘rtasidagi murakkab munosabatlarni yoritadi
Hayot manzaralari	Portret, ichki monolog, tafakkur oqimi	Urf-odatlar, oilaviy qadriyatlar	Jamiyatdagi zamonaviy hayotiy vaziyatlar	Hikoyada insonning ichki dunyosi va jamiyat bilan o‘zaro aloqasi poetik tarzda ifodalanadi

Ushbu jadval Asad Dilmurod nasrida milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg‘unligini ifodalashda ishlatilgan badiiy va poetik vositalarni ko‘rsatadi. Jadval orqali har bir hikoya yoki romanda milliy va zamonaviy elementlarning qanday uyg‘unlashtirilgani, shuningdek, muallifning badiiy-estetik yondashuvi o‘quvchiga aniq ko‘rinadi. Bu esa tadqiqot natijalarini tizimli va vizual tarzda aks ettirishga yordam beradi.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Asad Dilmurod nasrida milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg‘unligi markaziy mavzudir va u yozuvchi ijodining badiiy-estetik xususiyatini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi. Hikoyalar va romanlarda muallif milliy qadriyatlarni — oilaviy rishtalar, urf-odatlar, axloqiy me’yorlar va xalqning ma’naviyati — zamonaviy hayotiy kontekst bilan uyg‘unlashtirgan holda ifodalaydi. Masalan, “Odam bo‘lish qiyin” hikoyasida insonning ma’naviy pokligi va axloqiy tanlovi zamonaviy ijtimoiy muhit bilan uyg‘unlashgan holda tasvirlanadi, bu esa inson ruhiyatining murakkabligini va shaxsiy tajribani yoritadi. “So‘qir ko‘zlar” hikoyasida esa insoniy qadriyatlarning qadrsizlanishi va jamiyatdagi befarqlik ramziy vositalar orqali badiiy-estetik jihatdan ifodalanadi, bu orqali muallif

o‘quvchini ijtimoiy mas’uliyat va axloqiy tanlov haqida fikrlashga undaydi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, Dilmurod hikoyalarida metafora, ramz, ichki monolog, dialog va peyzaj tasvirlari milliy qadriyatlar va zamonaviylik elementlarini uyg‘unlashtirishda muhim rol o‘ynaydi, shuningdek, insonning jamiyat bilan bo‘lgan murakkab munosabatlarini poetik vositalar orqali ochib beradi. Shu bilan birga, muallifning lirizm, psixologik tahlil va ijtimoiy tanqidni uyg‘unlashgan uslubi zamonaviy o‘zbek nasrida milliy qadriyatlar va zamonaviy hayotiy haqiqatlarni badiiy-estetik nuqtai nazardan o‘rganishga imkon beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Asad Dilmurod nasrida milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg‘unligi inson va jamiyat o‘rtasidagi murakkab ijtimoiy-axloqiy ziddiyatlarni poetik talqin orqali yoritishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Shu tariqa, muallifning badiiy-estetik yondashuvi nafaqat o‘zbek nasrining rivojida, balki zamonaviy adabiyotshunoslik va o‘quvchi tafakkurini shakllantirishda ham muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlanadi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Asad Dilmurod nasrida milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg‘unligi markaziy o‘rin tutadi va bu uning badiiy-estetik uslubining asosiy xususiyati hisoblanadi. Hikoyalar va romanlarda muallif milliy qadriyatlarni — oilaviy rishtalar, urf-odatlar, axloqiy me’yorlar va xalqning ma’naviy merosini — zamonaviy hayotiy voqeliklar bilan uyg‘unlashtirib, inson ruhiyati, shaxsiy tajribasi va jamiyat bilan bo‘lgan murakkab munosabatlarni poetik vositalar orqali yoritadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Dilmurod hikoyalarida metafora, ramz, ichki monolog, dialog va peyzaj tasvirlari milliy qadriyatlar va zamonaviylik elementlarini uyg‘unlashtirishda muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, muallifning lirizm, psixologik tahlil va ijtimoiy tanqidni uyg‘unlashtirgan uslubi o‘quvchida inson va jamiyat o‘rtasidagi murakkab ijtimoiy-axloqiy ziddiyatlar haqida fikrlashga imkon yaratadi. Umuman olganda, Asad Dilmurod ijodida milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg‘unligi o‘zbek nasrida badiiy-estetik jihatdan chuqur ifodalangan, u muallifning ijodiy yondashuvi va poetik talqini orqali o‘quvchi tafakkurini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Jo‘rayev, O. Zamonaviy o‘zbek hikoyachiligi va inson psixologiyasi. – Toshkent: Adabiyot nashriyoti, 2018. – 224 b.
2. Abdurahmonova, D. Asad Dilmurod hikoyalarida milliy qadriyatlar va zamonaviylik uyg‘unligi. – Toshkent: Ilmiy tadqiqotlar, 2020. – 156 b.
3. To‘raqulova, S. Insonning ijtimoiy mas’uliyati va axloqiy tanlov: Asad Dilmurod ijodida. – Toshkent: Fan va ma’rifat, 2019. – 182 b.
4. Ismoilova, N. Asad Dilmurodning obraz yaratish san’ati va poetik talqini. – Toshkent: Adabiyotshunoslik, 2021. – 198 b.